

Оксана НІКА

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Проповіді з Надсяння першої половини XVIII ст.

Вивчення рукописного збірника з Надсяння першої половини XVIII ст. стосується низки питань: поширення руської мови на Надсянні та її функціонування у проповідницькій справі; визначення проповіді як популярного жанру, джерел і стилістики написання проповідницьких текстів, їх інтертекстуальності; опрацювання тексту о. Пьотра Скарги у проповіді авторства о. Григорія Команецького; характеристики цього автора рукописних казань і впливу на прихожан. Рукопис під загальною назвою "Mineja ogólna i zbiór tekstów religijnych" (Biblioteka Narodowa w Warszawie) містить тексти різними мовами, у тому числі руською мовою. Опис цього рукопису запропонував А. Кашлей. В. Пилипович звернув увагу на рукопис і проповіді в його складі, опублікував окремі з них. Вони походять із Надсяння (с. Ліщава Горішня), час створення – перша половина XVIII ст., авторство – сільський священник Григори Команецький. В. Пилипович уперше назвав ці проповіді гомілетичним циклом проповідей о. Григорія Команецького, зібраних у рукописній Мінеї з першої половини XVIII століття. У рукописі наводиться частина проповідей, спершу фунеральні, наприкінці – святкові. У збірнику збереглося кілька фунеральних казань з XVIII ст., конкретніше 1724-1727, 1748 рр. Текст з окремим заголовком "Пункта потребный казнодѣмъ, въ Скарзѣ, на листѣ соѣ" (с. 192-218) вказує на зв'язок із книгою єзуїта о. Петра Скарги "Kazania przygodne z inemi drobnieyszymi pracami, o roznych rzeczach wszelakim stanom należących" (Krakow, 1610). Схарактеризовано мовні особливості чотирьох проповідей руською мовою із цього рукописного збірника, визначено способи опрацювання тексту о. Пьотра Скарги у проповіді сільського священника, розглянуто інтертекстуальність рукописних проповідей із Надсяння, які орієнтувалися на патерни проповідництва.

Ключові слова: *рукописний збірник першої половини XVIII ст., проповіді з Надсяння, руська мова, опрацювання твору о. Пьотра Скарги, інтертекстуальність, мовні особливості проповідей.*

Наталія БОНДАР

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

Вільнюський Часовник 1568-1572 рр. в контексті дослідження місцевого кириличного книговидання

Кириличне книговидання у Вільнюсі, запроваджене Ф. Скориною, після публікації Апостола 1525 р. припинилося майже на 50 років. Воно було поновлене друком Часовника без вихідних відомостей. Проте у книзі зазначено її друк «в славном месте Виленьском, в дому, и власним накладом їх милости панов Івана і Зенова Зарецких». Час виходу Часовника визначається як 1568–1572 р. за історичними реаліями в тексті, зокрема, за згадуванням польського короля Сигізмунда Августа та Київського митрополита Іони. Хто безпосередньо друкував Часовник, не встановлено, теоретично це міг бути П. Мстиславець, оскільки в цей час ймовірно перебував у Вільнюсі. Однак видавничі прийоми друку й стилістика елементів художнього оформлення цього видання суттєво

відрізняються від «друкарського» почерку П. Мстиславця. В той же час помітні текстологічні збіги у вихідних відомостях Часовника Зарецьких і заблудівського Євангелія учительного І. Федорова і П. Мстиславця 1569 р. Шрифт Часовника 1568–1572 рр. відзначається оригінальністю, далі його буде використано у виданнях вільнюської друкарні В. Гарабурди – у Октоїху бл. 1580 р. та Євангелії учительному 1582 р. Цікаво, що у Часовнику Зарецьких для друку заголовків використано шрифт Ф. Скорини та ініціальні літери з його видань. Також друкарні Ф. Скорини і Зарецьких й Мамоничів розташовувалися в одній і тій же кам'яниці, відомій як будинок Бабиців, потім Зарецьких й Мамоничів (сучасна адреса вулиця Діджойї 17/19, на якій розміщено меморіальну дошку). Яким чином елементи оформлення видань Ф. Скорини потрапили до друкарні Зарецьких, невідомо. Можливо, набуття устаткування та орнаментики відбулося разом із приміщенням друкарні У Часовнику 1568–1572 рр. активно використання орнаменти з оригінальних виливних прикрас. За цією ознакою ми припустили, що друкарем у Зарецьких міг працювати пізніше відомий вільнюський друкар Даніель Ленчицький.

Ключові слова: *видавнича справа, кириличні сатродруки, Часовник, Зарецькі, Ф. Скорина, Мамоничі.*

Галина НАСНКО

Київський національний університет імені Тараса Шевченка / Лодзький університет

Анфологiон Матеуша Десятого в контекстi багатомовностi Великого князiвства Литовського

«Анфологiон» Матеуша Десятого 1507 року належить до церковнослов'янських рукописних джерел, що до сьогодні не мали лiнгвiстичного опису. Констатуючи неоднорiднiсть визначень редакцiї церковнослов'янської мови XVI ст., що функцiонувала в Великому князiвствi Литовському (Супрасль), ми аналізуємо її графіко-палеографічні й фонетико-фонологічні ознаки. Засадничим вважатимемо постулат про те, що між релігiєю, етнічною приналежністю й використанням мови iснує множинність кореляцій, але вони не завжди прості й надійні, а проблема набуває особливої делікатності вiдносно етнічної самооцiнки «литвинів» і «поляків» та реальності використання мови, що стоїть за ними, а також вiдносно православного й католицького вiросповідання. Реконструкція фрагменту мовної ситуації ВКЛ дає змогу вказати на взаємодію церковнослов'янської (Church Slavonic), розмовних діалектів білоруської й української та книжної «руської» / «простієї мови» (Middle Ruthenian). Ця «руська» редакція церковнослов'янської мови увiбрала в себе значну кількість iнтерференції білоруської й української мов. Основу становить церковнослов'янська мова після реформи Євтимія, на що вказують фіксації неповноголосся: ра(б), срѣ(д), рефлексии *dj, *tj: сѣши(м), нѣж(да), архаїчний правопис зредукованих: скрѣб, мльчаніємь. Водночас значна кількість форм вiдображають явища, спільні для української й білоруської мов після втрати зредукованих: скрѣбацио, послѣдова(н)е. Переписувач вiдтворює, крім характеристичних форм із аканням і цеканням Повтарѣюще, попецѣмса, також і лексеми з «новим ѣ», взаємозаміною ѣ та и : w ѣтїи, успѣнїе тощо. Попередній аналіз дає змогу припустити, що копіїст, окрім південнослов'янських, використовував також рукописи північноукраїнського (волинського або